

Wine in the Traditions of the Thracians: Modern Research and Manifestations

Vesela Vasileva Georgieva

“St. Kliment Ohridski”, University of Sofia, Bulgaria

Abstart: *The significance of the topics of the Thracian culture and wine production have been conceived and presented over the years through various forms, such as the numerous events, some of which have established practices and traditions over the years. The centuries-old history of the Thracians and the concentration of the numerous monuments of Thracian culture in Bulgaria give grounds for many cultural institutions to include in their cultural calendars events presenting the rich Thracian cultural heritage and modern scientific achievements. No less important is the fact that the monuments of Thracian culture studied over the years and the discoveries made in them, testify to the elegance and unique material culture of the Thracians, whose models are unparalleled in the world cultural heritage. This in turn creates the need for their preservation, socialization and transmission to future generations. This topic covers the interpretation of the specifics and contribution to the presentation of cultural heritage in the context of the National Scientific Expedition Club UNESCO Scientific Seminar “Thracians and Wine”, whose main goals, activities and tasks will be presented in detail in this paper.*

Keywords: *Thracians; Wine; Cultural Heritage; Scientific Practices; Scientific Seminar*

Виното в традициите на траките: съвременни изследвания и проявления

Весела Василева Георгиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

Абстракт: *Темите, свързани с тракийската култура и винопроизводството, продължават да са значими и да се проучват, осмислят и представят през различни форми, каквито например са многобройните събития и утвърдени през годините добри практики. Многовековната история на траките и концентрацията на паметници на тракийската култура в България дават основание на множество културни институции да включат в културните си календари събития, представящи богатото тракийско културно наследство и съвременните научните достижения. Не по-малко важен е фактът, че проучените в годините паметници на тракийската култура и направените открития свидетелстват за изяществото и неповторимата материална култура на траките, чиито образци са без аналог в световното културно наследство. Това от своя страна поражда необходимостта от тяхното съхраняване, социализиране и предаване на следващите поколения. В доклада са обхванати*

интерпретирането на спецификите и приносът към представяне на културното наследство в контекста на провеждания от Националния научен експедиционен клуб ЮНЕСКО Научен семинар „Траките и виното“, чийто основни цели, дейности и задачи ще бъдат подробно представени в темата на настоящата разработка.

Ключови думи: траки, вино, културно наследство, научни практики, научен семинар

УВОД

Тракийската култура и винопроизводството са обект на изследване в проучванията на учени от различни научни области; а тези теми продължават да се анализират и днес. Това е валидно както за сферата на българското културно наследство, така за съвременните местни, национални и международни практики, отнасящи се към технологиите за производство на вино. Интересен и важен факт е, че виното като сакрална напитка присъства в живота и бита на хората от векове наред. Свидетелства за това се откриват в много от паметниците на тракийската култура, в намерените в тях находки, някои от които се открояват с уникалност. Известно е, че виното присъства и в културния календар чрез празника Трифон Зарезан, а именно в традициите с обредното зарязване на лозите, като това се свързва с пожелания да бъде плодородна годината. Не по-маловажно е, че напитката е неизменна част от празничната и често пъти делничната българска трапеза, а също така и в различни обредни практики. Освен споменатото до тук, може да се каже, че виното и тракийската култура все повече започват да се осмислят като съвместими в контекста на културния и винения туризъм в България. Това личи от организирането на различни дейности и научни прояви, чиито цели се отнасят към популяризиране на културното наследство на България и обогатяване на винената култура.

Обектът на изследване е организирания от ННЕК ЮНЕСКО Научен семинар „Траките и виното“, като са изведени – ограничени и се поставят акценти върху виното в ритуалите и живота на траките. Използваната методика включва описателен и хронологичен подход, като проучването е насочено към проследяване развитието на семинара през годините и установяването на традициите и новостите.

Общ преглед на тракийската култура и винопроизводството

Сведения за траките, техните бит, духовност и култура, както и информацията относно присъствието на виното в техния живот, могат да бъдат посочени много примери. Навлизайки в темата за тракийската култура е важно да споменем Казанлъшката котловина, която е разположена в горното течение на река Тунджа (древната р. Тонзос), която „с благоприятните си природни дадености е дала възможност на хората да се възползват от тях от дълбока

древност. По цялото протежение на котловината между Стара планина и полите на Средна гора са регистрирани множество светилища и могилни некрополи. В котловината се намира и столицата на Севт III – Севтополис, световноизвестните Казанлъшка и Мъглижка гробници, откритите неотдавна храмове – гробници, дали новото название на района – Долината на тракийските царе. Могилните насипи са част от природната красота на котловината, свързани с погребалните и култови практики на траките“ (Georgieva and Dimitrova, 2006). Също така „Регистрираните недвижими археологически паметници по цялата долина ни дават представа за живота през античността“, а проучванията свидетелстват за „богатствата на тракийските владетели и аристокрацията“ (Georgieva and Dimitrova, 2006).

В контекста на темата за траките и виното бихме могли да посочим много примери, един от които е Казанлъшката тракийска гробница, която макар и вероятно ограбена още в древността, чрез намерените при откриването и предмети, се превръща за мнозина учени и туристи в уникална, най-вече благодарение на своите архитектура и стенописи. Разкритите сцени, изработени от тракийските майстори с неповторима прецизност и живописна украса, дават основание „Казанлъшката гробница да стане световен паметник на културата под закрилата на ЮНЕСКО през 1979 г.“ (Zarev, 2007). Сред ключовите фигури в стенописите на гробницата присъстват образите на тракийския владетел заедно с любимата му, фигурата на виночерпеца, кочияшът и конете, бойните колесници, войните, музикантките и др.

Подобен е примерът с гробницата при Александрово, чиито запазени стенописи от кръглата камера свидетелстват за впечатляващата архитектура, чрез която научаваме повече за траките и техния начин на живот.

„Освен видовете гробни съоръжения, техния строеж и ориентация, друг важен елемент в разкриване на погребалните обичаи на траките са погребалните дарове“ (Trakiyskata kultura..., 1991), чиято основна цел е да служат на погребания в задгробния живот. Могат да бъдат посочени много примери за открити експонати, които са служили както на траките, така и на тяхната аристокрация. Такава е откритата в могилата Голяма Косматка край град Шипка (Казанлъшко) златна чаша киликс, която представлява античен съд за вино с две хоризонтални дръжки и помежду им в средата столче. Впечатляващи са също така находките, част от Вълчитрънското, Панагюрското, Рогозенското съкровища и др. открити предмети, за които се счита, че са използвани при различни обредни практики.

Според текста на Румяна Георгиева за „Храна и хранене (края на II-I пр. н. е.), относно съдовете за пиене в Тракия се счита, че „показват изключително видово разнообразие“. Сред използваните са ритонът - „традиционната чаша за вино“ (Georgieva, 1999), за която различни сведения на антични автори се счита, че са използвани различни материали като животински рога, глина и най-често метал.

Други използвани от траките съдове за пиене са плоската чаша или т.нар. фиала, различни глинени чаши, канички и др. „За наливане на вино са използвани и кратери, чиято форма прониква в Тракия с развитието на икономическите контакти с елинските градове, но съществуват и нейни местни имитации. За пиене са използвани още дървени чаши, чаши от типа гобеле, внесени отвън или изработени в местни ателиета кантароси и др.“ (Georgieva, 1999). Може да се направи изводът, че изброените по-горе съдове са значима част от ежедневието на живот на траките, които са ги използвали за да консумират различни течности като вода, мляко, вино и др.

Трудно е да се каже категорично „кога точно е започнало производството на омайващата напитка. Според откритите от археолозите семки от грозде, първите култивирани лози били създадени 7-8 хиляди години в районите, където днес се разполагат Турция, Армения и Грузия. Класическите винодобивни култури са засвидетелствани още от древността на Крит и островите в Егейско море“ (Ovcharov, 2011). От друга страна, подобни сведения, свързани със свойствата на виното се откриват и в Библията, където в части от Стария завет „се разказва за пиянството на праотеца Ной, Цар Соломон и пророк Даниил, които също пиели вино“ (Ovcharov, 2011).

Производството на вино в древността било осмисляно като изкуство и постепенно започнало да заема ключово място по отношение на тракийската култура в последните векове преди раждането на Христа. За това време има повече сведения, даващи възможност да се създаде точна представа за отношението на траките към еликсира на Дионис. Още в началото на V в. пр. Хр. поетът Пиндар величае в стиховете си богатата с лозя тракийска земя. За развито винарство в земята на гетите- днешна Добруджа, пише малко преди новата ера Страбон, а Плиний Стари твърди, че именно траките култивирали лозата. За траките виното продължавало да бъде не просто алкохол, а свещена напитка. То се пиело основно в ритуали, при които се извършвало приобщаване към божественото. През тези векове ясно се оформили легендите за бога на виното Дионис. Според митологията той бил роден от незаконната връзка на Зевс с красивата принцеса Семела. В драматичната приказка майката изоставила детето си, но после загинала от мълниите на Гръмовежеца, който сам доносил сина си. В по-нататъшния си живот Дионис бил „срязан“, мачкан, убиван. Съвременните изследователи са на мнение, че така символично е предаден пътят на гроздето към виното, от състоянието на отхвърленост до свършената божественост“ (Ovcharov, 2011).

Събития и прояви, свързани с темите за траките и виното

Относно организирането на събития по отношение на настоящата тема, можем да посочим много примери, някои от които превърнали се в традиционни. Част от тях се реализират от културни институции, други от винарски изби, трети в съвместна форма и т.н. В годините са утвърдени

разнообразни прояви на местно, регионално и национално ниво, а все по-често достигат международна популярност и участие. Такива например са: Празниците в Долината на тракийските царе (Казанлък), Дионисиеви празници в Археологически комплекс „Калето“ в Мездра, Фестивалът „Дни на тракийската култура“ в Пловдив, Международната изложба за лозарство и винарство „ВИНАРИЯ“, Фестивал „Дефиле на младото вино“, Фестивал на виното розе – Казанлък (Rose Wine Expo Kazanlak), Дефиле „Вино и гурме“ в Пловдив, Международният ден на мавруда 26 октомври, Wine & Spirits Show Sofia - първото бизнес изложение за вино, Фестивал „Вино и храна“ Варна, Балкански винен фестивал, Wine & Spirits Fest Burgas и още много други.

НАУЧЕН СЕМИНАР „ТРАКИТЕ И ВИНОТО“

Пример за събитие, включващо темите за траките и виното, е организираният от 2018 г. насам от ННЕК ЮНЕСКО – Научен семинар „Траките и виното“. Накратко, говорейки за организаторите на събитието, това е Националният научен експедиционен клуб ЮНЕСКО, който „през 1973 г. е обявен официално за клуб ЮНЕСКО. Дейностите са проведени под патронажа на генералния директор на ЮНЕСКО Рене Майо, който дава лично идеята за създаването на логото на клуба. Церемонията и актът на деклариране като клуб ЮНЕСКО са официално публикувани в утвърдените от ЮНЕСКО финални програмни документи. През 1991 г. по официална препоръка на Националната комисия на Република България за ЮНЕСКО, ННЕК-ЮНЕСКО допълва името си с думата национален (дотогава се нарича само НЕК-ЮНЕСКО) и приема окончателно дейността на национален представител на движението на клубовете ЮНЕСКО при всички международни контакти. От 1981 г. е член учредител и представлява Република България в Световната федерация на асоциациите, центровете и клубовете ЮНЕСКО, както и в Европейската федерация на асоциациите, центровете и клубовете ЮНЕСКО от 2001г.“.

Относно същността на събитието „Траките и Виното“, може да се каже, че се организира по повод 14 февруари (Ден на археолога и Трифон Зарезан – Ден на лозаря), като главен инициатор и организатор на събитието е Изпълнителният съвет към ННЕК ЮНЕСКО. Семинарът традиционно се състои в две части. Първата е лекционна, в нея се изнасят лекции от български учени в областта на тракийското културно наследство и специалисти по теми, свързани с виното и винопроизводството. Втората част е дегустационна с възможност за опитване на вина от различни региони в България, придружени с лек кетъринг.

Първото издание на събитието се провежда на 17 февруари 2018 г. в залите на Регионалния исторически музей в град София. По време на събитието в лекционната част през 2018 г. участие вземат гост лекторите проф. Валерия Фол – траколог и „ръководител на Института за научни

изследвания в областта на организацията, управлението и защитата на културно - историческото наследство“ (Валерия Фол) и археологът - проучвател в Секция тракийска археология в НАИМ - БАН и представител на научна експедиция ТЕМП - Диана Димитрова.

Второто издание на събитието се провежда на 28 февруари 2019 г. в Националния студентски дом, в зала „Галерия“. Сред участниците е проф. Тотко Стоянов от Софийски университет „Св. Климент Охридски“ с „научни интереси в областта на тракийската и класическата археология – торевтика, погребални обичаи, военно дело, керамика, културни връзки, методи в археологията, археометрия и други“ (Тотко Стоянов). Втори гост лектор е проф. д-р Костадин Рабаджиев, професор по археология в Катедрата по археология на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ с „област на изследване включваща класическа археология, история на гръцката религия, проблеми на тракийската религия и образност“ (Костадин Рабаджиев).

Третото издание на събитието се провежда на 18 февруари 2020 г. отново в Националния студентски дом, централно фоайе. Сред участващите гост лектори в събитието е проф. д.и.н. ст.н.с. Диана Гергова, която представя лекция на тема „Проблеми на изследването и опазването на археологическото наследство на България“. Участие вземат още Коста Канариев, виден български сомелиер и търговец на вина с над 30-годишен опит във винения маркетинг и инж. Виктор Майсторов, които представят теми, свързани със значението на регионите за винарството и винопроизводството. Лектор в Научния семинар е и доц. Петър Балабанов, който изнася лекция, свързана с „Тракийските вина и култа на траките към сакралната напитка“.

Като съпътстващо събитие на Научния семинар през същата година се включва Втори мегалитен фотоконкурс за артефакти, свързани с винопроизводството в древността под наслов „Благословени зимни празници“, организиран съвместно с Национален научен експедиционен клуб ЮНЕСКО. В конкурса са обособени три основни категории: „Съдове за ритуали с вино (пр. н.е.)“, „Древни форми“ и „Антични съдове“, в които участниците изпращат своите снимки към организаторите на конкурса в предварително обявен срок, а по-късно са оценени от експертно жури. След връчване на наградите на печелившите във всяка от категориите, всички лектори, наградени от фотоконкурса и присъстващи в залата гости, са приканени на винената дегустация, за да опитат от предоставените вина.

Проследявайки традициите при организирането на Научния семинар, може да се каже, че през всяка от годините организационният екип на събитието работи усилено в посока за усъвършенстване и надграждане на програмата на семинара, чрез включване на различни теми от областта на тракийското културно наследство, виното и винопроизводството, както и за привличане на спонсори и партньори на събитието, и популяризиране и реклама. Всичко това е значимо както от гледна точка за създаването на

устойчивост при организирането и реализирането на Научния семинар, така и за популяризирането на тракийското културно наследство и направените в годините проучвания и реклама на родното винопроизводство.

През 2021 г. поради ситуацията около пандемията от COVID-19 и въведените противоепидемични мерки, четвъртото издание на събитието се осъществява в онлайн среда на 27.02.2021 г., като са утвърдени три основни виртуални сесии.

В първата от тях, свързана с тракийската култура, участие взе проф. Николай Овчаров по темата „Храмът на Дионис в Перперикон и култът към свещеното вино при траките“. От друга страна, община Казанлък и Историческият музей „Искра“ представят „Културно-историческото наследство в Долината на розите и тракийските владетели“ чрез online презентация и интересна виртуална разходка.

Във втората сесия за „Вино, култура и туризъм“ участие взе Анна Дундакова, която е един от организаторите на Фестивала на виното розе в град Казанлък; тя е лектор на темата за „Виното като културен лакмус“. Гургана Тодорова и Красимира Кодукова от WineTours.bg представи „Винения туризъм в България - реалност и перспективи“, а проф. Соня Милева от СУ „Св. Климент Охридски“ презентира за темата за „Туризъм, култура и преживявания“.

В третата от сесиите, свързана с проектна дейност в областта на тракийското културно наследство, се включи доктор Нора Голешевска, която представи „Наследството на траките в обектива на проект „Репортери за културно наследство““.

Реализирането на събитието в годините се осъществява благодарение на редица партньори, спонсори и доброволци, без сътрудничеството и помощта на които Научният семинар трудно би могъл да придобие популярност и устойчивост в годините. Това са различни културни и други институции като Министерство на културата; ННЕК ЮНЕСКО; Национален студентски дом; Институт по математика и информатика при БАН; Научна интердисциплинарна мрежа (INIS); Интердисциплинарен семинар „Информационно общество“; Община Казанлък; ИМ „Искра“ гр. Казанлък; Европейска асоциация на фолклорните фестивали – ЕАФФ; EUROFOLK TV; ФЕСТИВАЛ ROSE WINE EXPO KAZANLAK; Winetours.bg - Wine tours in Bulgaria; Проект „Репортери за културно наследство“; Регионален исторически музей гр. София; Студентски съвет при СУ „Св. Климент Охридски“; Редица винарни и винарски изби от различни региони в страната; Фирми, занимаващи се с реклама, фото и видео заснемане и още много други.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Обобщавайки може да се каже, че България притежава богато и разнообразно културно наследство. По отношение на тракийската култура, достигнала до нас чрез различните шедьоври на архитектурното и ювелирното изкуство, днес ние научаваме повече за техните бит, духовност и начин на живот, които трябва да бъдат опазени и популяризирани за поколенията. От друга страна, съществуващите традиции по отношение на различните лозаро-винарски райони в страната и процесите, свързани с винопроизводството са не по-малко интересни и значими. Всички тези утвърдени в годините практики и проявилите се от тях тенденции, е необходимо да бъдат възприемани като устойчиви в дългосрочен план. Това е така не само защото образът на виното присъства в традициите и бита на траките, но е важна част от българското културно наследство и редица значими съвременни научни изследвания и проявления.

Традиционните формати като сесии и изнасяне на доклади продължават, а в новата обстановка с пандемията през 2021 г. те се провеждат във виртуална среда. Като добри практики се очертават партньорствата на различни равнища: музеи, Студентски дом, представители на общини и на бизнеса. Утвърдени учени вземат участие в събитията, включват се и представители на младата генерация изследователи. Съвременните комуникационни канали се използват активно, особено социалните мрежи, сред които Фейсбук. Постига се умерена популярност и публичност на събитията на регионално и национално равнище.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Georgieva, K., Dimitrova, E.** (2006). Selishta ot IV –II v. pr. Hr. v Kazanlashkata kotlovina. Problemi i izsledvaniya na trakiyskata kultura, Tom III, Kazanlak: Irita. / [Георгиева, К., Димитрова, Е. (2006). Селища от IV –II в. пр. Хр. в Казанлъшката котловина. Проблеми и изследвания на тракийската култура, Том III, Казанлък: Ирита.]
- Georgieva, R.** (1999). Etnologiya na trakite. Sofiya: UI „Sv. Kliment Ohridski“. / [Георгиева, Р. (1999). Етнология на траките. София: УИ „Св. Климент Охридски“.]
- Zarev, K.** (2007). Trakiyskata Grobnitsa pri Kazanlak. Sofiya: Borina, 2007 / [Зарев, К. (2007). Тракийската Гробница при Казанлък. София: Борина, 2007]
- Ovcharov, N.** (2011). Balgarskata epopeya na vinoto. Sofiya: Standart. / [Овчаров, Н. (2011). Българската епопея на виното. София: Стандарт.]
- Trakiyskata kultura prez elinisticheskata epoha v Kazanlashkiya kray.** (1991). Kazanlak: Istoricheski muzey Iskra. / [Тракийската култура през елинистическата епоха в Казанлъшкия край. (1991). Казанлък: Исторически музей Искра.]

Весела Василева Георгиева

докторант към катедра БИНКП, Философски факултет,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

vgeorgieva@ff.uni-sofia.bg

AUTHOR'S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND
PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: *18 November 2021*

Accepted: *25 November 2021*

Published: *07 December 2021*

DOI: www.doi.org/10.26615/issn.2367-8038.2021_2_016

KIN Journal, 2021, Volume 07, Issue 2

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov

Prof. PhD. Galina Bogdanova

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev

Assist. prof. PhD. Kalina Sotirova-Valkova

Paskal Piperkov

© Editors, Authors of Papers, 2021

Published by

Institute of Mathematics and Informatics

at the Bulgarian Academy of Sciences,

Sofia, Bulgaria

Съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков

проф. д-р Галина Богданова

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев

ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова

Паскал Пиперков

© Редколегия, Авторски колектив, 2021

Издание на

Институт по математика и

информатика при Българска академия на

науките, София, България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038